

BÉRCZI, Szaniszló

Southern Trans-Danubia (Dunántúl)¹

Treasures of Hungary Series No. 3. — field trip booklet

Written, sketched and edited by Szaniszló Bérczi

This field trip booklet is the third in a series which summarizes excursions in Hungary. Teachers who visit the towns, factories, museums and architectural monuments of a region can enjoy this activity book. I took the trips with my daughters, brothers and sisters, teacher colleagues and students. Discover the treasures of Hungary by coming with us.

Fig. 1. The cover of the booklet.

¹ Bérczi Szaniszló, Peták Csenge, Schiller István: Magyar tájakon. Művészet és műveltség III. A kincses DÉL-DUNÁNTÚL, ISBN 978-963-87437-9-4. Edited by Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesülete, Budapest, 2012

My coauthors helped me in the field work organization for students (István Schiller) and in collecting the flowers to the booklet regions (Csenge Peták) which works are highly acknowledged. The text, drawings, editing, and painting is the work of the author.

Example issue from the Coloring Booklet Series of Hungarian Art and Civilization No. 3. It can be downloaded from the following address: <http://www.federatio.org/tkte.html>

First field trip

Somogy-county can be found south of Lake Balaton. It begins at the influx of of Zala River at the Western part of Balaton. Zala River connects our booklet to the previous one: Northern Trans-Danubia (Dunántúl).

Keszthely is a town at the western shores of Lake Balaton. The region is inhabited since the Neolithic ages with the greatest population at the end of the Bronze Age. In the 4th century B.C. Celtic people arrived to rule using iron for arms and utensils, and forming ceramics on the foot driven throwing-wheel. Later came the Romans to rule, then Goths, Avars, and Franks; finally the Hungarians of Árpád arrived.

The first charter mentions the Saint Martin parochial church in 1247, together with the Saint Lorenzo rotunda. Later, in the centre of the town the Franciscan Order founded a church. The town has got a diploma for market law from the Hungarian King Louis the Great (Nagy Lajos). In 1532 the Turkish occupation stopped the development of the town and after the defeat of Szigetvár (1566) the Balaton served as boundary between the Turkish regions and Hungary.

After liberation from Turkish occupation the Festetics Counts organized the renovations. Kristóf founded a hospital, (1759), Pál founded a high school, and György built a library wing to the palace. Since 1817 the Helikon Festival is organized annually. The poet Dániel Berzsenyi called Keszthely as the Hungarian Weimar. In 1862 a theater was built and in 1865 the first Agricultural Academy – the Georgikon – opened its doors.

Fig. 2. The back cover of the booklet. Pécs, Cathedral, old Romanesque carvings.

Little-Balaton is a natural reservatum with lake, birds and vegetation. Our famous writer, István Fekete spent several seasons here. He wrote his romans: *Tüskevár* and *Téli berek* for his teenager readers. He spent the summers with his uncle and he began the hunting as a teenager, too.

At the end of the 18th century Little-Balaton had been continuously connected with Lake Balaton. However, after constructing the dam at Siófok, the level of the water bacome regulated at a lower height. Railway was built, but the worthy regions of the lake had been lost. Recently the filtering role of the Little-Balaton for the transported pollution in Zala had been rediscovered. In our days the system is under reconstruction.

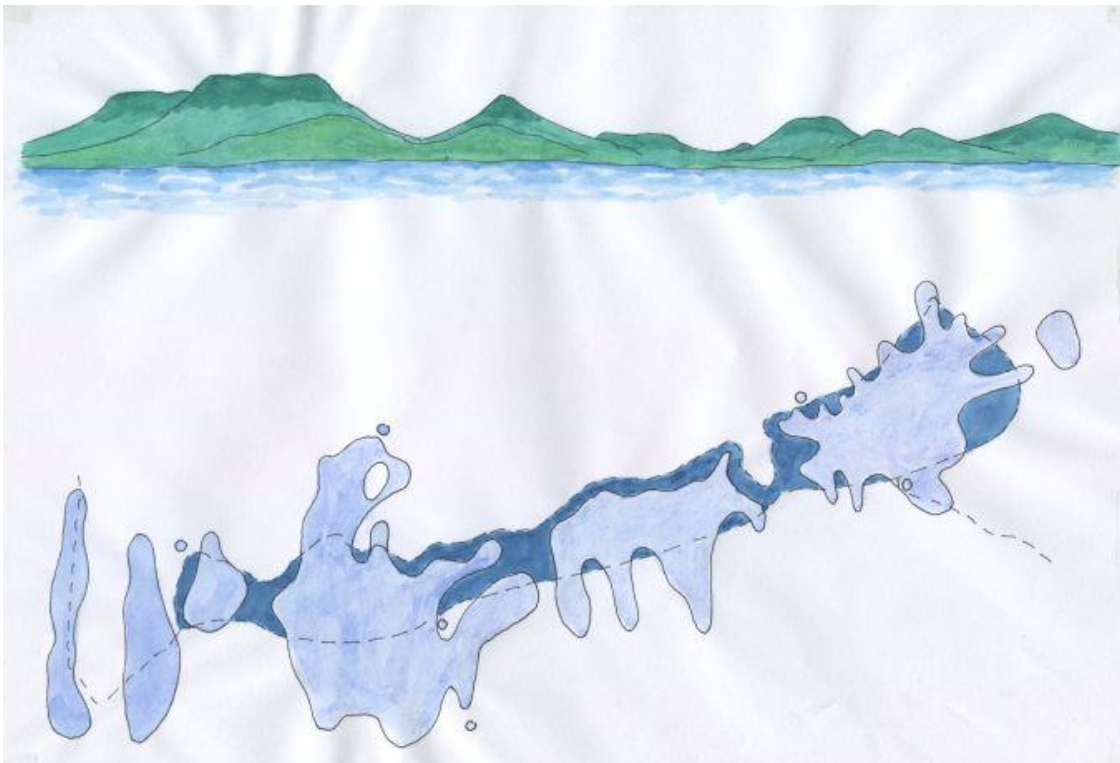

Fig. 3. Chain of lakes formed the old Balaton area. The landscape from Somogyvár looking to north is worth for admiration. At Somogyvár a Saint Benedict Monastery was founded by our famous cavalier king, Saint Ladislaus in the 11th century.

At Marcali we again meet with István Fekete. The events of his famous novel *Hajnal Badányban* take place in this region, in a watermill. The creeks of Kelevíz, Hosszúvíz, and Libic drove the mills. We also can read about these years in his autogbiographical novel: *A Ballagó idő*. The famous poet Dániel Berzsenyi also lived in this region, in Nikla village.

At Kanizsa we can find a fortress at the north-western corner of the town, similar to several other towns in Trans-Danubia (Dunántúl): Pécs, Győr, Pápa, and Szigetvár.

At the river Mura we find Lendva, where the world famous sculpturer, György Zala was born. He formed the figures of the seven leaders who were commanding the Hungarians during the return to Hungary in 896. The Makovecz-theater is also a characteristic monument of Lendva.

At the village Domonkosfa, at creek Kerca we find the Árpád age church Saint Martin. It stands in the recent cemetery, and the southern tympanon is famous for its half circle boxes symbolizing the 12 months of the year.

Fig. 4. Tympanon with panther at Domokosfa Saint Martin church of Árpád age Hungary.

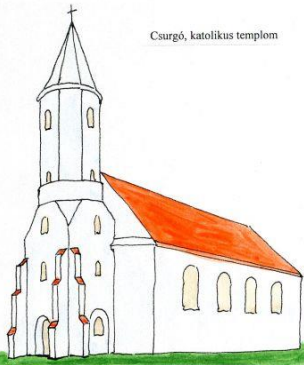
Second field trip

We begin at Barcs, in the Dráva-Duna National Park. The next town is Csurgó with a famous Reformed Church College. Once Mihály Csokonai Vitéz visited the place in 1799.

Szigetvár is a world famous place. Here, Miklós Zrínyi defended the fortress against the Turkish troops; during the battle Sultan Suleiman I died. Suleiman enlarged the Turkish Empire till Buda. In 1566 Zrínyi stopped him and they are celebrated in a joint memorial near the town.

The meteoritical fame of Szigetvár is the observation of fall of the Hrashina meteorite in May 26, 1751. The figure has been loaned to Ernst Chladni who involved it in his famous book on meteorites. The landowner of the region, Bishop of Zagreb delivered it to the parliamentary meeting to the Hungarian Queen Maria Theresa.

Csurgó régi református kollégiumáról híres, ahol egykor Csokonai Vitéz Mihály is tanított az 1799-es esztendőben. A 2012-ben 220 éves Csurgói Református Kollégium alig egy fél évig volt tanári otthona az országot járó nagy költőnek. Ezalatt két vigjátékát is előadatta diákjaival a kollégiumi szintársulattal. A növényekkel való ismerkedés kapcsán érdemes visszaemlékezni a debreceni botanikusokra, kiknek a kőrehe Csokonai is tartozott.

Csurgó, katolikus templom

Nagytádon a környezettudományi teregyakorlatokon egy modern szerszámgyárat nézünk meg. A Büttner és Társa cég a szerszám építőelemeket modern számítástechnikai vezérlésű CNC marógépekkel készíti. A marás a legváltozatosabb gépi forgácsolási megmunkálási módszer. A marást egy olyan több élő forgácsolószerszámmal végzik, ahol a munkámvélet során a szerszám élei behatolnak az anyagba és leválasztják a tervezett módon a felesleges részeket. A forgácsolási lépések finomabb részletekben, kisebb vagy nagyobb fogással történhetnek. A munkámvélet közben a keletkezett hőt hűtőfolyadékkal vezetik el. A lépéseket beprogramozzák a számítógépbe, és a szakmunkás a munkafolyamatot felügyeli. A programozás része a

nagyszámú megmunkáló szerszámmal a tároló szekrényből történő gépi programozású kiválogatása az egyes műveleti lépésekhez. Igen összetett, több száz lépést is elvégző modern szerszámgepekkel végzik itt a munkát. A közeli Segesd egykor a királynék városa is volt.

Szigetvárra érve első utunk a várhoz vezet. A szigetvári hős, Zrínyi Miklós védte a török hadak ellen. Megállította támadásukat 1566-ban és Nagy Szulejmán császár, a mohácsi csata győztese itt, magyar földön lelte halálát. A város főterén álló templomát, csakúgy mint Pécsét, a törökök mecssetté alakították át. Ennek részletei ma is láthatók a katolikus templomná visszaalakított épületen. A vár a kisváros északi részén található. A téglavár élő történelmünk egyik becses darabja. De Szigetvárnak van még egy, meteoritikai nevezetessége is. Amikor 1751. május 26-én a hrashinai meteorit lehullott, a hullást egy észlelő Szigetvárot lerajzolt. Ez az ábra később megjelent Ernst Chladni meteoritekről szóló első könyvében. A lehullott meteoritot a zágrábi püspök vitte el Pozsonyba, az Országgyűlésen tartozkodó Mária Terézia királynőnek.

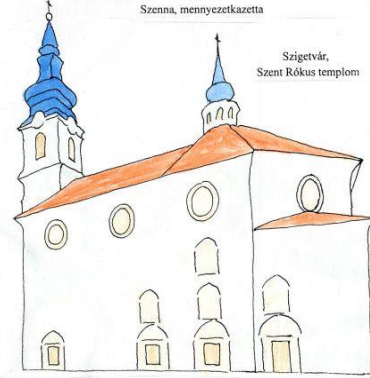

A hrashinai meteorit 1751. május 26 esti lehullásának rajza Szigetvárról szemlélve

Szigetvárott szintén sor kerülhet egy üzemeltetésére egy völgyfahordó-készítő üzemben. A neve Trust Hungary Fafeldolgozó Üzem. Különlegesen jó minőségű és a világcson eladott hordók minőségét úgy alapozzák meg, hogy a hordók donga alapanyagát a legjobb magyar erdőkből választják ki és minden egyes fárol nyilvántartást vezetnek. Nagy élmény végig járni a technológiai műveletek sorát. Somogyország szívébe tartunk. Szennán szép kazettás mennyezeti templomot találunk. Itt, Somogy közepén olyan tiszta égboltot találunk, Visnyeszéplak körzetében, amiért a csillagászok is gyakran ide záradokolnak.

Szenna, mennyezetkazetta

Szigetvár, Szent Rókus templom

Fig. 5.. The old churches at Csurgó and Szigetvár and the observational sketch about hrashina meteorite (Croatia, Maria Theresia age) from Szigetvár. Right up there is the ceiling casette from Szenna.

We reach the heart of Somogyország (Somogy County). In Szenna a beautiful casseted ceiling can be seen in the old church. The clear dark sky astronomical observations occur at Visnyeszéplak. Before reaching Kaposvár, the capitol of the county we visit the ruins of the ancient Saint Benedict Monastery of Kaposzentjakab (once Zselicszentjakab). Southeast from Kaposvár, on top of a hill can be found the monastery church and other ruins.

Kaposvár is a bishopry seat and university center and we found here the famous Museum of Pál Szinyei-Merse, impressionist painter. The donkey car sculpture of the artist "runs" on the main street of Kaposvár. In 1995 there was a meteorite fall in Kaposfüred. The iron meteorite fell on May 7, 1995, early morning, at 3 o'clock in the garden of the parish priest Marcell Török who built a church on the site.

The third meteorite in Somogy County fell in the village of Mike, during the World War II, on May 3, 1944. We can visit the birthplace of István Fekete at Gölle. We can see the parochial school where his father was the Master (teacher) and the creek Kács, where the childhood of the writer took place with joy and play. In the cemetery we find the tomb of the writer, too.

Third field trip

We depart from the ancient capital of Somogy County, Somogyvár. On the top of the once monastery hill the tourist can look north admiring the landscape with the volcanic mounts of Badacsony, Szent-György-hegy, and several others. King Saint Ladislaus (Szent László) selected the place to be a counterpart for the earlier monastery on the northern shore Tihany Monastery. His progenitor, local count Koppány was the landowner of these fields. Kornél Bakay excavated the archaeological site of the monastery.

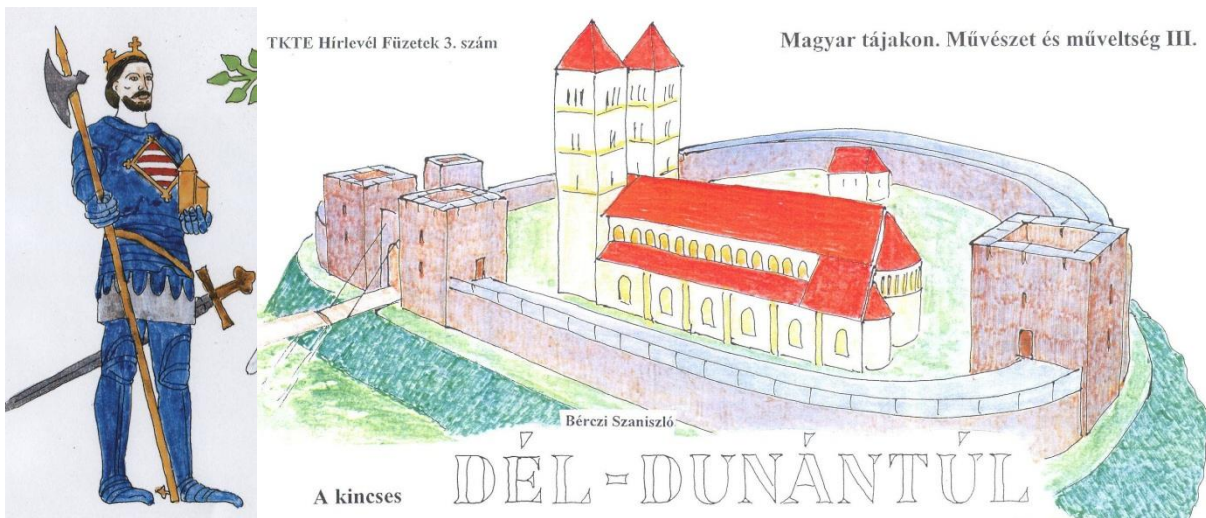

Fig. 6. ábra. Reconstructed image of the Somogyvár Saint Benedict Abbey, which was transformed to a fortress during the Turkish wars, and the statue of Saint Ladislaus at the site.

In the vicinity of Somogyvár there are ruins of the Somogyvámos church. It stands as a sculpture in the desert fields. Such ruin churches mark the remnants of the Turkish war destructions. Once, a village stood on the site. We can see another one at Regöly: the ruins of Somoly village parochial church.

The southern shoreline of Lake Balaton is also rich in old churches from the Árpád age. We may visit Lengyeltóti and Gyugy (Diósd, Diód), where a national memorial park has been erected. The Pantheon shows old Hungarian heroes who were fighting for the freedom of the country, and also scientists who rebuilt the country after so many wars and destructions.

In Buzsák not only the old church, but the libóving folk costumes are famous. Lelle, Boglár (Bolondvár), Szárszó (tomb of the poet Atilla József), Látrány follows and finally Rádpusztá with ruins again.

Fourth field trip

At the southern shoreline of Lake Balaton was found the last Hun cauldron. Hun (Xiongnu) cauldrons pave the way - all over the Eurasian Steppe - of the Huns coming from the Ordos region (China) to Hungary. Somogytúr is the place where this cauldron was excavated. Géza Gárdonyi was born in Karád, and his novel, the *Láthatatlan ember* (*Invisible man*) tells the story of Atilla, the Hun King. The *Egri csillagok* (*Stars of Eger*) is a living memorial of peoples who defended the fortress of Eger against the Turks with success during the 1552 war.

In the cemetery of Teleki stands an Árpád age church, too. We turn to south into the valleys of Kis and Nagy Koppány creeks (Little and Great Koppány) and the Kapos River. Törökkoppány is also a chapter in a novel of István Fekete: *The Testament of the Aga of Koppány* (*A koppányi aga testamentuma*). Near to it is the village of Zala, where the painter Mihály Zichy has a commemorative museum in the former count family castle.

4. Útvonaltér (Keleti-Somogyország és Tolna-Fejér)
Somogytúr (hun bronz üst), Karád (Gárdonyi Géza), Teleki, Törökkoppány, Zala (Zichy Mihály), Andocs, Siófok, Köröshegy (autópálya-völgyhid építése), Búcsú a Balatontól (Kisfaludy Károly), Rácegrespuszta (Illyés Gyula), Ozora (várkastély).

Folytatjuk utunkat Somogyországban. A Balaton déli oldalán, Somogytúron találták meg a legutolsó hun üstöt. Erdy Miklós összegyűjtötte a hunok eme egész Euráziát átfogó régészeti nyomjelző leletének a kataszterét. Tokiótól Rádpusztáig múzeumok kincse a szépen kimunkált, különleges fogantyúdíszítésekkel ellátott hun üst.

Teleki, az Árpád kori templom

Illik ez a lelet Karádkhoz, ahol Gárdonyi Géza tanítószkodott, s talán a Láthatatlan ember regényén is gondolkodott már. Az Egri csillagok nyelvezetét Fekete István is diéséri.

Árpád kori templom díszíti Teleki temetőjét is. A falu mögötti dombon látható, emberfejes kőfaragás is található benne oszlopön.

Somogytúr, hun bronz üst

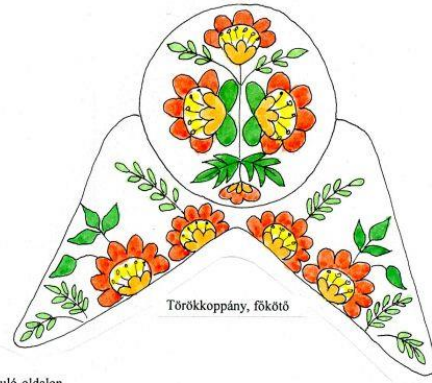
A somogyi táj csodálatos ezen a Balatontól elforduló oldalon is, ahol a dombok során átkelve három folyócska tagolja a Somogyi dombvidéket: a Kis és a Nagy Koppány és a Kapos. Koppány vezér vidékén találjuk Törökkoppányt, melynek ágája oly nevezetes megőrkítést kapott a megye nagy írójától. A sokféle még fellelhető régiséget összegyűjtötték, s közülük most a szépen díszített főkötőt mutatjuk be.

Néhány községgel beljebb a Zichy grófi család kastélyát találjuk Zala községben. A nagy festő, Zichy Mihály emlékmúzeuma áll itt. Az orosz cár udvari festője leginkább a könyvekben is közreadott rajzairól ismert, melyeket Arany balladához, és Madáchnak Az ember tragédiájához készített.

Andocs nevezetes Szűz Mária kegyhely. Az andocsi búcsút Fekete István is említi novelláiban (Őszi vásár) és a Ballagó időben. A ferences barátok rendháza összeépült a templommal. Az országút Siófok felé, északnak haladva megy el előtte.

Mielőtt azonban elérnénk a Balatont, egy hatalmas építészeti látványosság vonja magára a figyelmünket: a Köröshegyi Völgyhid. Sokáig Köröshegy a gótikus templomában tartott körushangversenyéről volt ismert, de ma már a völgyhid építménye uralkodik a tájon. Építése érdekes műszaki üzemi feladat volt, amelyet üzemeltetésén is megsemmisítettünk.

Törökkoppány, főkötő

Köröshegy, a gótikus templom délnyugat felől szemlélve

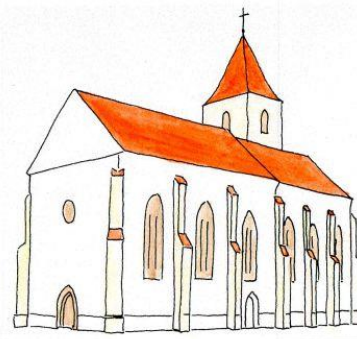

Fig. 7. Teleki, Köröshegy churches, the Hun (Xiongnu) cauldron and the hairdress from Törökkoppány adorns this page.

The village of Andocs is a famous pilgrimage place. Nowadays there is also a modern eyeseeing construction in the landscape: a highway-viaduct crossing the valley at Köröshegy. Therefore not only the gothic church with famous choral concerts but also the viaduct is remarkable for Köröshegy.

Köröshegy, völgyhíd

A Balatontól nehéz elszakadni. A táj nagyon emberi léptékű, gazdag, vonzó, megtartó. Talán a nyári rövid látogatások is hozzájárulnak ahhoz, hogy ide szívesen visszatérjen a tőle távol élő ember. Most Kisfaludy Károly versével búcsúznunk tőle.

Messze fénylik a Balaton.
És engemet partjához von:
Immár tudom, miért fénylett,
Mert szép Rózsám bele nézett.

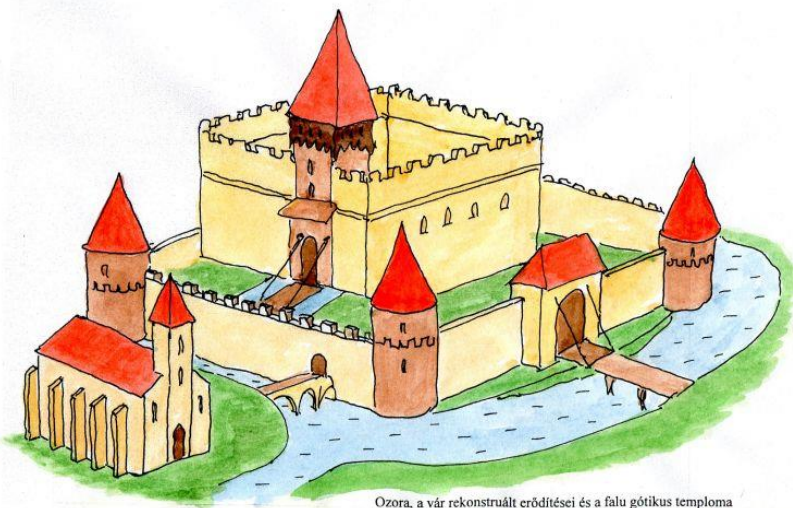
Hej szép Rózsám! tekints rám is!
Hadd derüljön bús szívem is:
Olyan az mint a Balaton,
Ha felette szélvész vagyon.

Utunkat délre fordulva a Sió völgyében folytatjuk és Illyés Gyula szülőföldjére érünk. Sárszentlőrinc Felsőrácegrespuszta a nagy költő szülőhelye. A község szomszédságában két történelmi építészeti nevezetességet is találunk. Az egyik Ozora, Pipó várkastélya, a másik Simontornya vára.

Ozora várkastélya régészeti feltárás után helyreállítva várja a látogatókat. A várkastély kétemeletes, négyszög alakú. Eredeti nevén Filippo Scolari firenzei katona volt az építetője, aki Zsigmond magyar király hadvezére lett. A török elleni harcokban Temesi ispánként vett részt. Uradalmi központként építtette a várat, majd fölvette az Ozorai Pipó nevet. A szépen följújtott épületben Illyés Gyula életművéről rendeztek be kiállítást. A tolnai vidékeket járva már közeledünk azokhoz a falvakhoz, ahol a bukovinából menekült székelyek, a Völgységben otthonra lettek a nagy világegyéből menekülve.

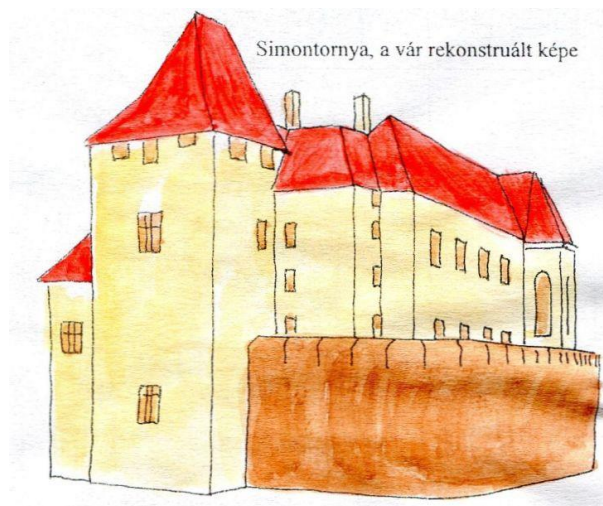

Ozora, Várkastély

Ozora, a vár rekonstruált erődtései és a falu gótikus temploma

Fig. 8. The viaduct at Köröshegy, Ozora castle today (left) and once (right).

Simontornya, a vár rekonstruált képe

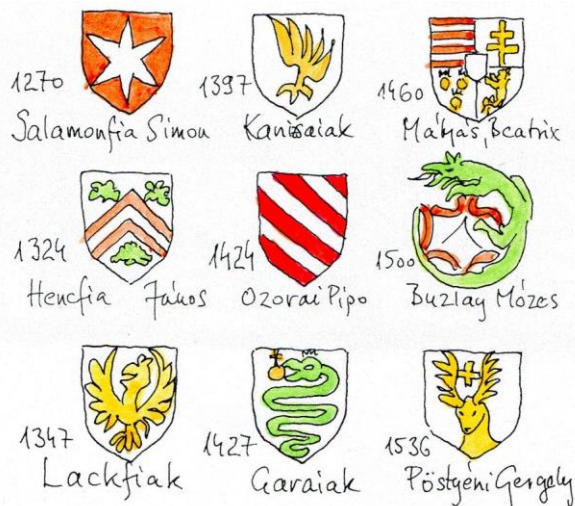

Fig. 9. Simontornya castle today with the coat of arms of the landowner lords of the castle.

The Ozora castle has been excavated and renovated. Once it had been built by Filippo Scolari, a royal cavalier of the Hungarian King Sigismund (Zsigmond) who was invited to the court and became an army leader. In the fights against the Turkish troops he was appointed the warlord of Temesvár. His Hungarian name became Ozorai Pipo. Here, near the Tolna regions Székler settlers from Bukovina were invited after World War II.

Fifth field trip

Coming up in the Kapos River valley we meet Döbrököz. Even from the windows of the train we can recognize the beautiful ratios and mass of the church and tower of the village in the hilly landscape. The priest of the village had enough financial resources to build this church almost similar to that of Pécs.

Next stop is at Regölyt, north of the Kapos River. It has an inhabited place since ancient times. It is a famous Celtic archaeological site with excellent sword decorations. The Hungarian Sword period in Celtic periodicity in archaeology was founded by these near-Balaton Celtic archaeological finds (i.e. Litér).

Mezőszilas remembers László Németh, Rácegrespuszta remembers Gyula Illyés, Cece the Old Cecei and Vicuska in the Egri csillagok (Gárdonyi's marvaceous novel). Simontornya also stops us. It was also on the hands of Ozorai Pipo and architectural renaissance details remained in the castle. After Pincehely we reach the villages of Völgység. Next we got Nagyszékely. The old church was left standing and a new one was built by the old. This way an extraordinary architectural arrangement came to life. The new one is the largest Reformed church in Tolna County.

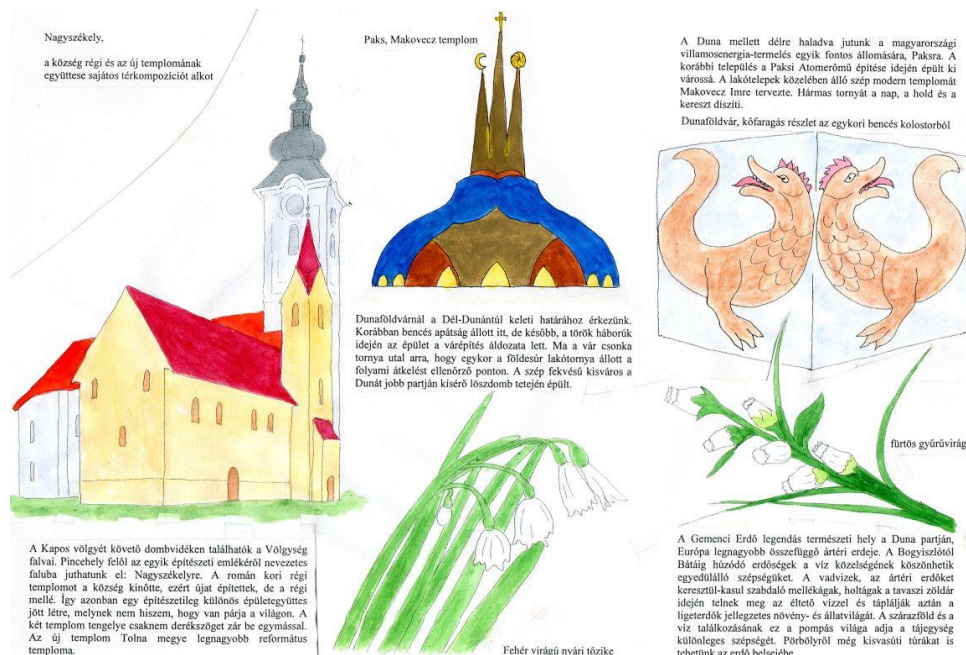

Fig. 10. Twin church at Nagyszékely and the Makovecz church of Paks.

Dunaföldvár, Paks stands along the Danube. Finally the wild animal hunting reservation forest of Gemenc closes this route.

Sixth field trip

Bonyhád is the capital of *Völgység*. After the Turkish wars several nationalities inhabited the region. One of them is the Swabische people from Hessen, Germany. The other people were the later Székler settlers from Bukovina. In the neighbouring village of Kakasd the two main communities are still living in peace with each other. Imre Makovecz built a beautiful Cultural Center for them, with the characters of their national architecture.

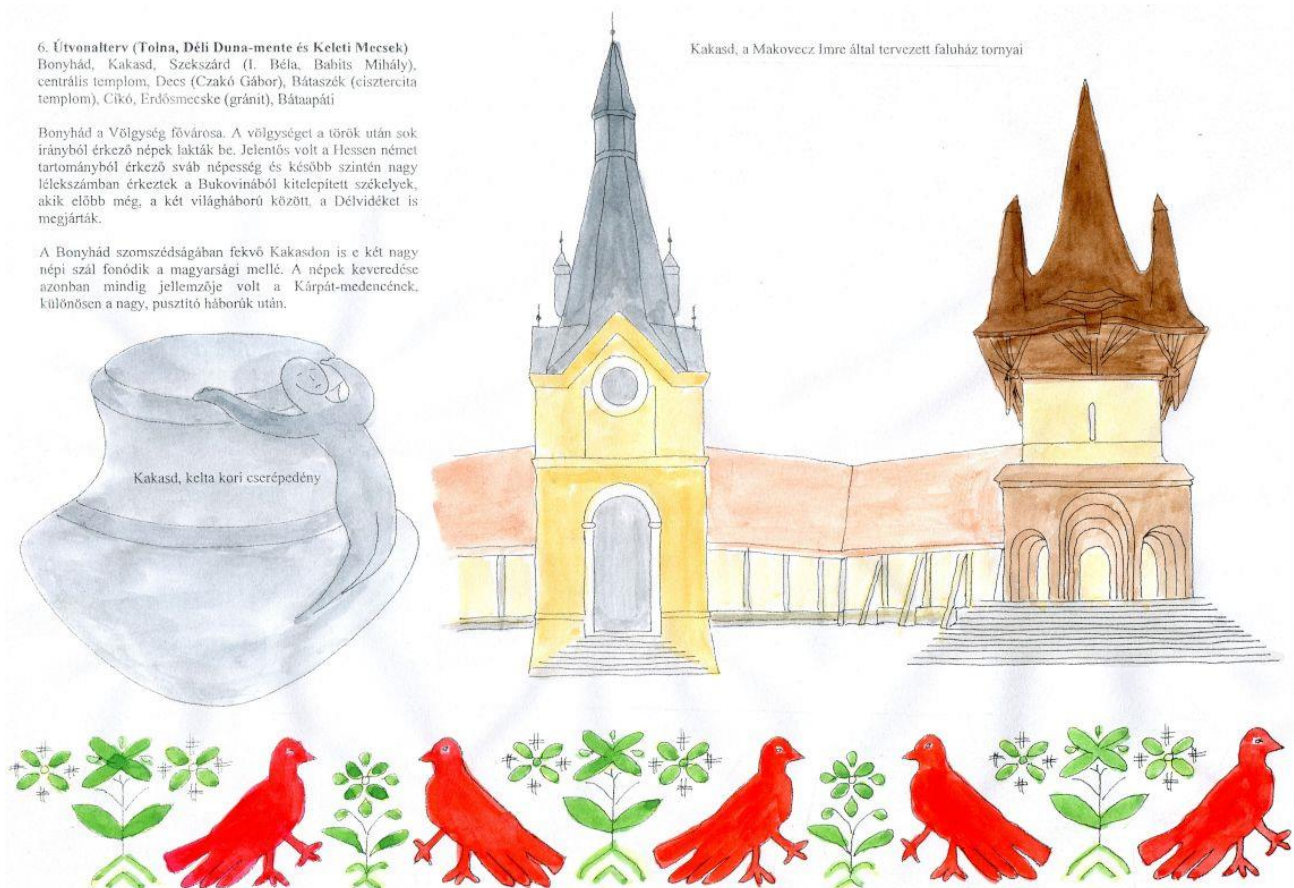

Fig. 11. ábra. Kakasd: the Makovecz designed Cultural Center.
Celtic jar and needlework from Bukovina: birds with the tree of life.

Szekszárd is an Árpád age center where King Béla founded a monastery. Two of his sons became kings of Hungary: Géza I and Saint Ladislaus (László). The Saint Benedict Abbey stood even at the end of the 18th century, but burned down. The ruins can be seen in the yard of the new county hall designed by Mihály Pollack, the famous classicist architect. In the museum, a palmette adorned pillar capitol stands as a famous sculpture from the Árpád age. The memory of the kings Béla and Saint Ladislaus is preserved by sculptures standing by the main parochial church on the top of the hill. King Saint Ladislaus is wrestling with the Kun (Cuman) King in the bronze initiale of the Képes Chronicle Codex (also on the first cover of our booklet).

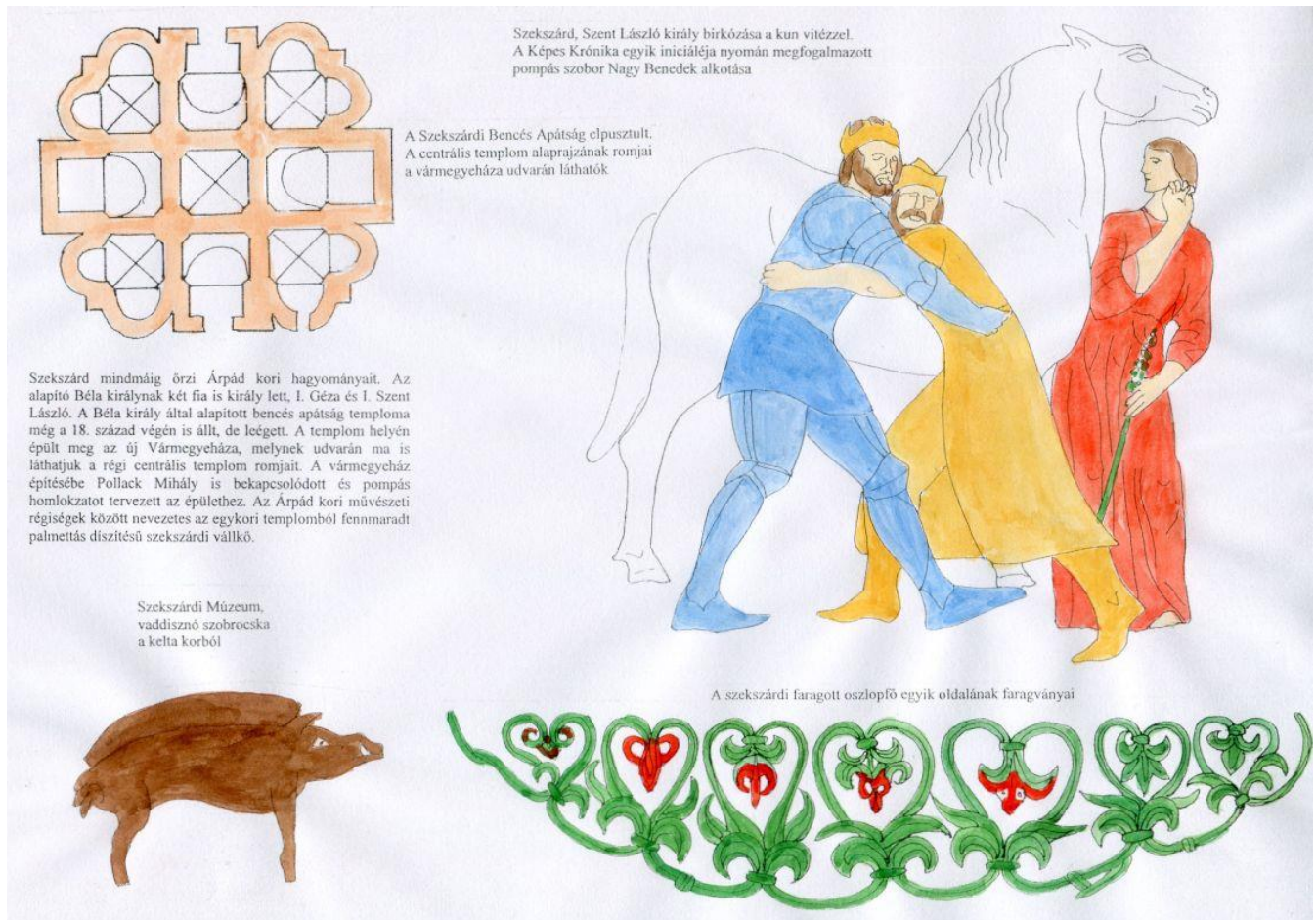

Fig. 12. The ground floor plan of the Szekszárd Árpád age central church. The pillar sculpture, the wrestling scene from the Saint Ladislaus legend and a boar bronze figure from the Celtic age.

Poet János Garay wrote the poem about the obsitos, Hány János (wonderful music by Zoltán Kodály, with several Hungarian folk songs). Szekszárd is also the place of the famous poet Mihály Babits. Wine is also remarkable since the 11th century, especially from Gecs, a village in the Sárköz. Decs (with Öcsény and Ete) is known by the writer Gábor Czakó, winner of the Kossuth Prize. Sárköz is also famous for its needleworks.

Going toward south we reach Bátaszék. In the 12th century King Géza II invited the Cistercian monks to Hungary and here was their first monastery built. The name of the place was Cikárdor at that time. Today a large neogothic church stands by it.

We turn west and go into the Mecsek Mountains. Granite rocks were mined here, at Erdősmecke, and it is a geological sightseeing today.

Seventh field trip

Crossing the Mecsek we reach the capital of Southern Trans-Danubia: Pécs. Even today the cathedral determines the panorama of the city. Once the name of Pécs was Fives Churches (Quinque Ecclesiae, Quinque Basilicae, Fünfkirchen), but in the Roman ages it was Sopianae. There are old buildings from the Roman Christian age, too. But the most important heritage is coming from King Saint Stephen who founded a bishop's seat here in 1009. King Lajos the Great founded a university, in 1367.

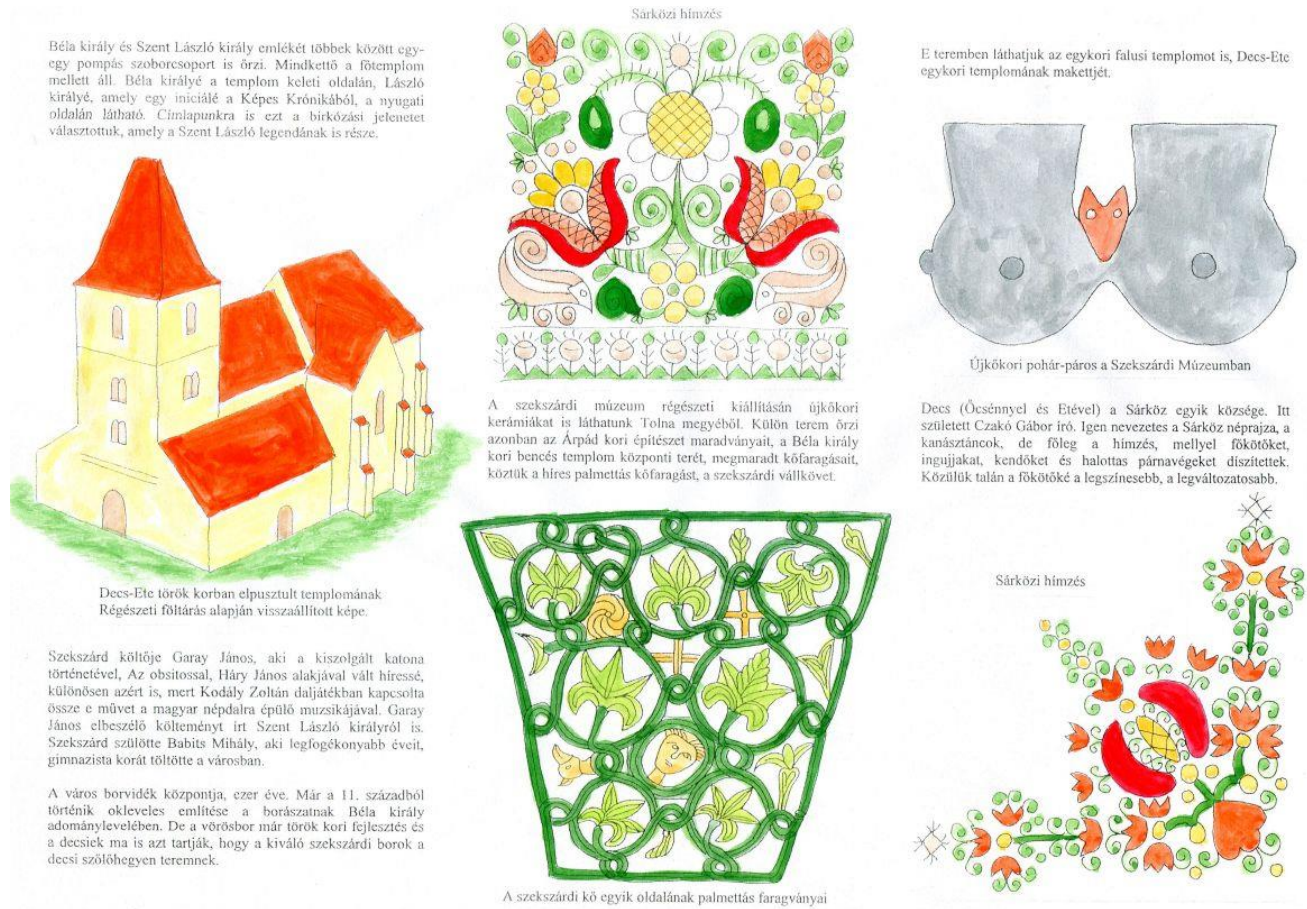

Fig. 13. Reconstructed drawing of the medieval church of Deacs-Ete. Palmette adorned capitol of a pillar in the Museum of Szekszárd. The needleworks are from Sárköz. The Celtic sculpture is funny: The fox is seeing out between the two cups.

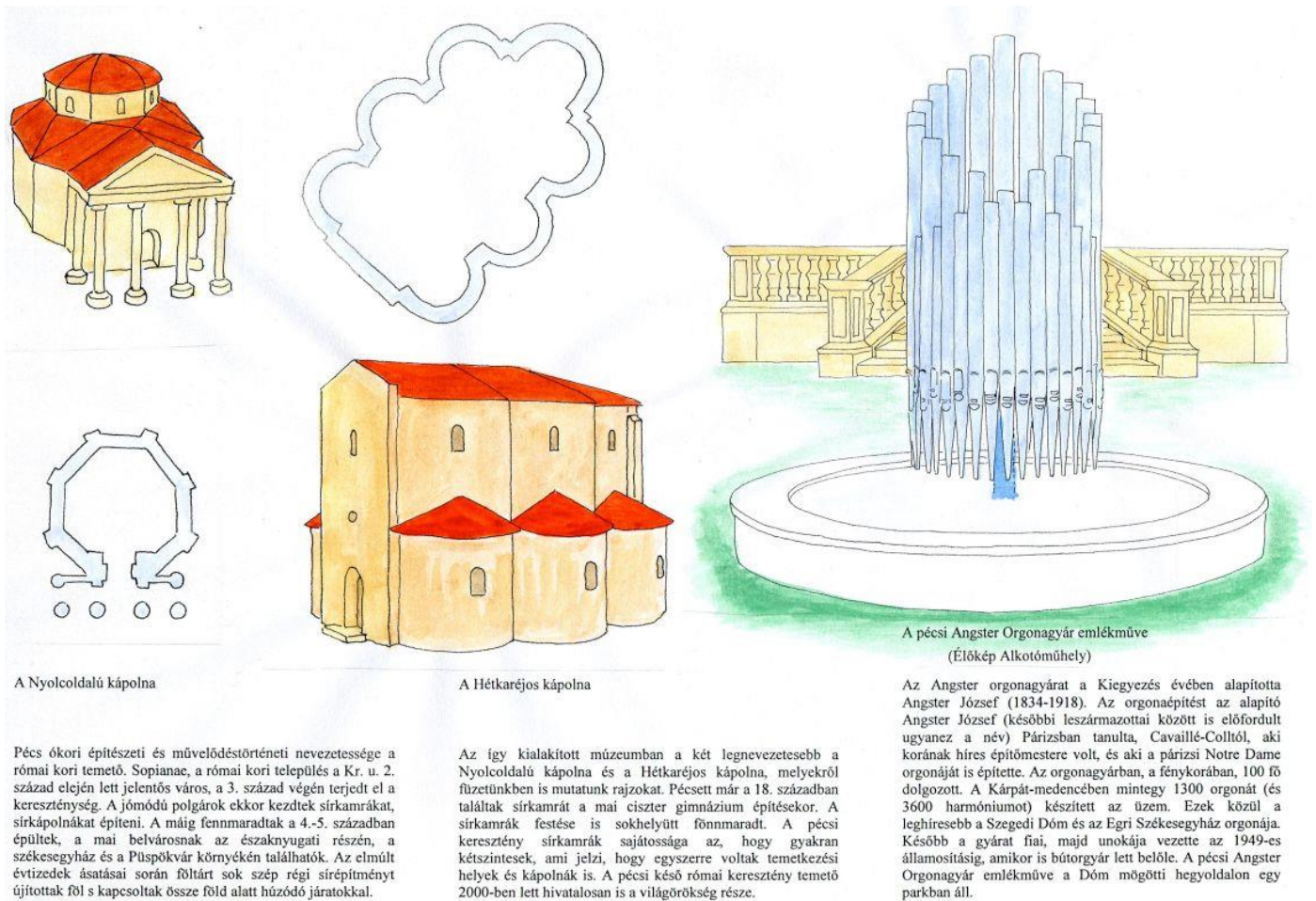
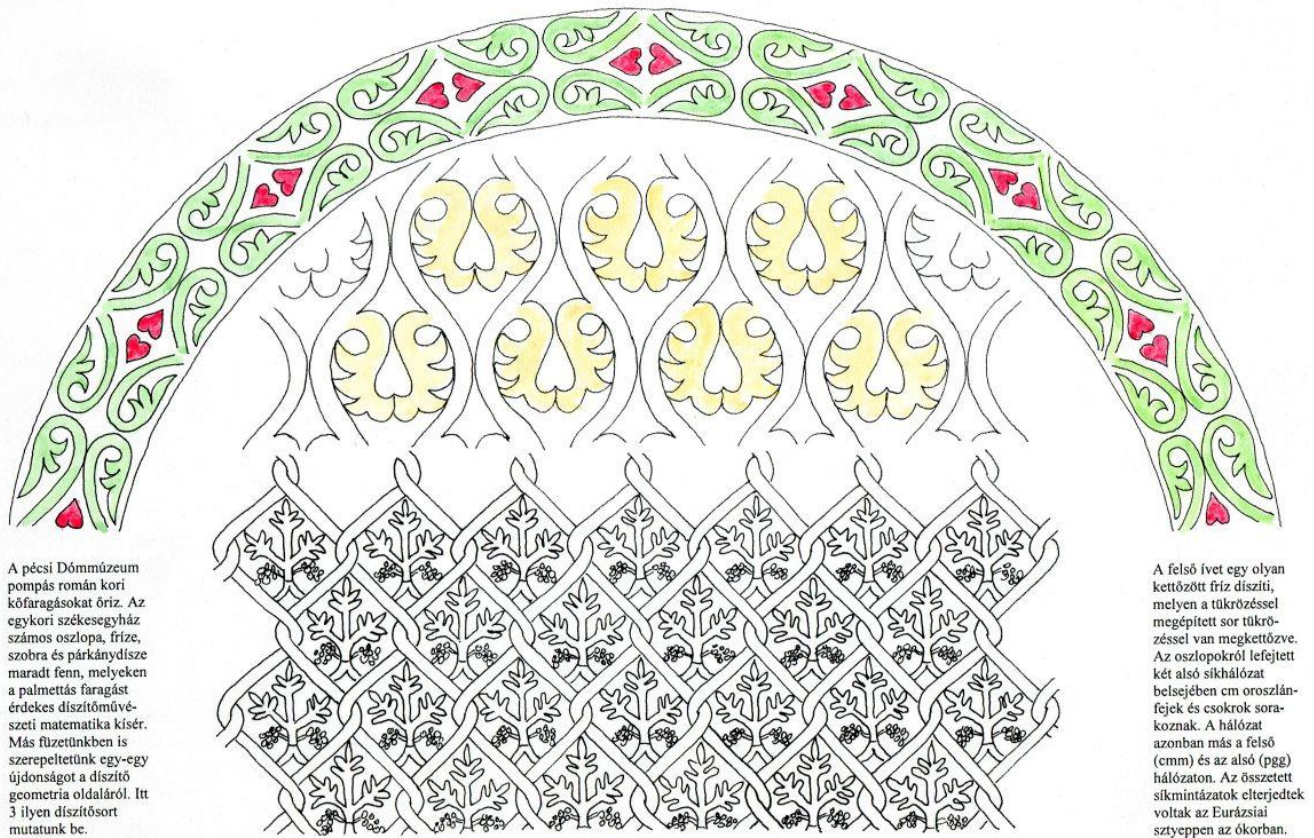

Fig. 14. Old Christian buildings at Pécs. The Organ memorial is for the Angster family, who founded a factory for organ construction. They built 1300 organs in the Carpathian Basin.

The ancient Christian tomb buildings are remarkable. We show a seven voluted and an eight sided one. The old cathedral was built in the times of King Péter.

The Árpád age architectural sculptures were collected in the Dom Museum, once lapidarium. During the reconstruction of the Dom, in the 19th century, they were conserved. A great number of figural carvings are among them. Well-known is the Sámson scene and the Epiphany and the Getaway to Egypt.

A pécsi Dómmúzeum pompás román kori kőfaragásokat őriz. Az egykori székesegyház számos oszlópa, fríze, szobra és párkánydíszje maradt fenn, melyeken a palmettás faragást érdekes díszítőművészeti matematika kíséri. Más füzetünkben is szerepeltünk egy-egy újdonságot a díszítő geometria oldaláról. Itt 3 ilyen díszítőt mutatunk be.

A felső ívet egy olyan kettőzött fríz díszíti, melyen a tükrözéssel megépített sor tükrözéssel van megkettőzve. Az oszlopokról lefejtett két alsó síkhálózat belsejében cm orozslánfejek és csokrok sorakoznak. A hálózat azonban más a felső (cmm) és az alsó (pgg) hálózaton. Az összetett síkmintázatok elterjedtek voltak az Eurázsiai sztyeppen az ókorban.

Fig. 15. Pécs, Árpád age cathedral carvings and sculptures.

A famous district is Tettye with the ruins of a monastery, the church at the Havi-hegy (chapel), the Pálos church and the Saint Jacob hill monastery ruin. The old townwall also stands in many places.

In the vicinity of the Jakab-hegy Pálos monastery ruins stand the so called Babbás-kövek (Babba stones). They resemble a human body. The Franciscan monk Árpád Daczó thinks that the name Babba (Babba Mária), goes back to ancient times, like in Kostelek, Transylvania. He remembers the tradition that Babba Mária is an ancient fertility goddess Babba. (Daczó Árpád: *Csiksomlyó titka*. Pallas Akadémia, 2000, Csikszereda).

The Angster organ factory had been founded in 1867 by József Angster József (1834-1918). He learned the craft from Cavallé-Coll (Paris), who built the instrument of the Notre Dame. Among the 1300 organs built for churches in the Carpathian Basin the most famous are the one in Szeged and Eger. Later the factory was destroyed by the Communists in 1949. The Memorial for the Pécs Angster Organ factory stands in the park behind the Dóm.

Eighth field trip

Starting to go west from Pécs we visit the village of Cserkút. Its Árpád age church has painted murals, which originate from the 13th century. On the northern wall the apostles are painted, below them Archangel Saint Michael. On the arc Virgin Mary receives the adoration of the three Eastern Kings (Apiphany). But the best well-known image is the cavalier Saint George.

North to Pécs we find Mánfa with its 12th century church built in a valley. The building was enlarged and it can be seen on the façade. In Orfú there is an old mill where even today one can mill and from the ground floor one can bake bread. In Abaliget we can visit the only Bat Museum of the country. In the Cave of Abaliget medicine cure is proposed.

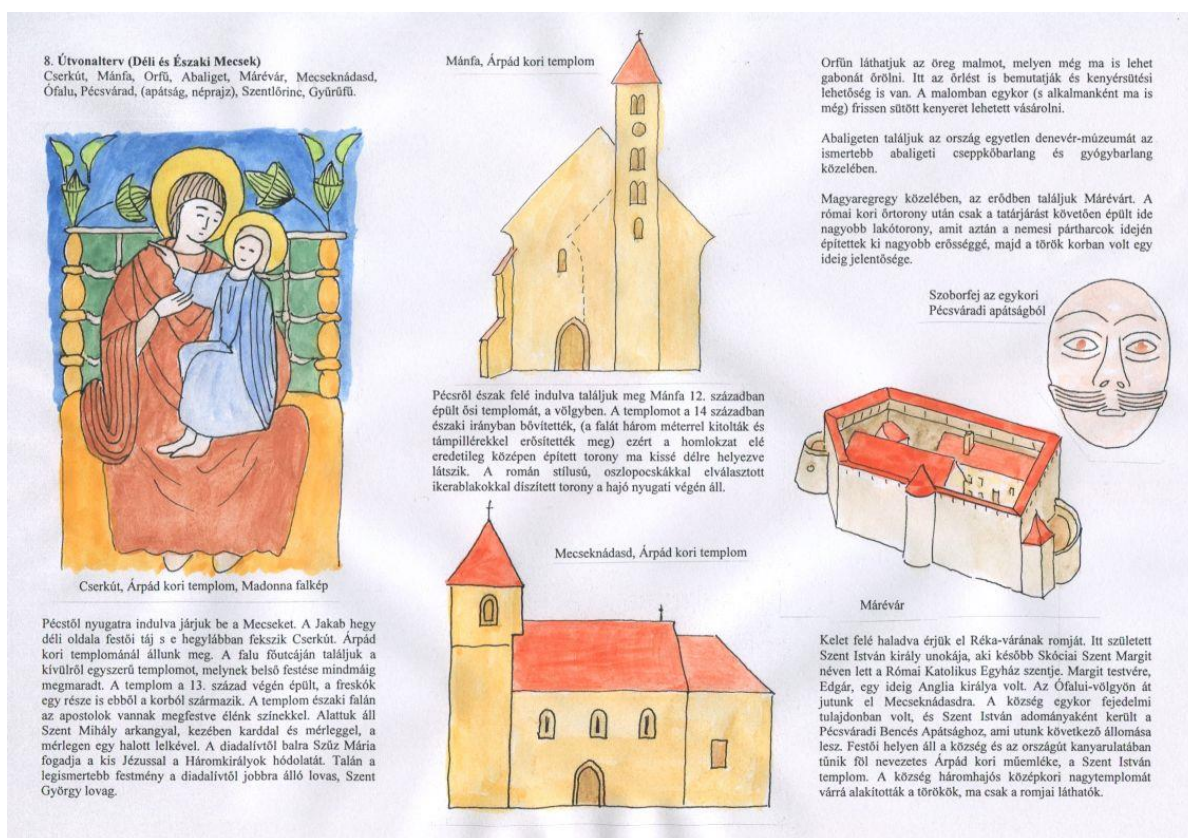

Fig. 16. Cserkút murals: Virgin Mary and the Child. Mánfa and Mecseknádasd Árpád age churches. Máré-fortress and a sculpture from a monastery adorns this page.

Near Magyaregregy we find an old castle: Máré-vár. After a Roman guard tower, and the Tartar war a larger living tower was built here. It had also a role during the Turkish wars.

Coming to East we reach the ruins of Réka-vára (Réka-castle). The grand-daughter of King Saint Stephen was born here, who later became Saint Margit (Margaret) of Schotland. Brother of Margit,

Edgár, was king of England for a short time. In the Ófalu-valley we reach Mecseknádasd, once royal property. Later it belonged to the Saint Benedict Abbey of Pécsvárad.

On highway 6 (M6) we cross the Mecsek and reach Pécsvárad, the centre of Eastern-Mecsek. Once in the Árpád age it had a monastery founded by Saint Stephen, in 998 (some years later Pannonhalma was founded). The first abbot was Astrik (Anatase) who was a delegate to Rome for the Holy Crown. In Pécsvárad the folklore and folk art traditions are strong. You can visit the Straw Museum.

Our last stop is Gyűrűfű where an ecological experiment to revitalize an old village occurs. Inhabitants moved away in 1970, but in 1991 2 settlers renewed the community and it became the first ecovillage in Hungary. (Borsos Béla and Kilián Imre). They produce almost everything in gardens farms. The village day is at the autumn equinox, when visitors can get acquainted with the life of the village.

Ninth field trip

Our last trip turns to the Villány Mountains, again to the Dráva River again and Mohács. Like the medieval Hungarian Kingdom said good bye to the balanced existence, so we say good bye to the beautiful Southern Trans-Danubia (Dunántúl).

We start from the castle park of Sellye. We can see a sculpture exhibition there by Győző Szatyor, a sculptor living in Bogdása, a nearby village. Our first stop is at Drávaiványi. Here the churches are well known for their colorful ceiling cassettes. This is the main attraction for the Ormánság. The second stop is Kórós, where the Reformed church is also casseted. At the foot of Tenkes there is the Túrony church, near Harkány, the bathing town.

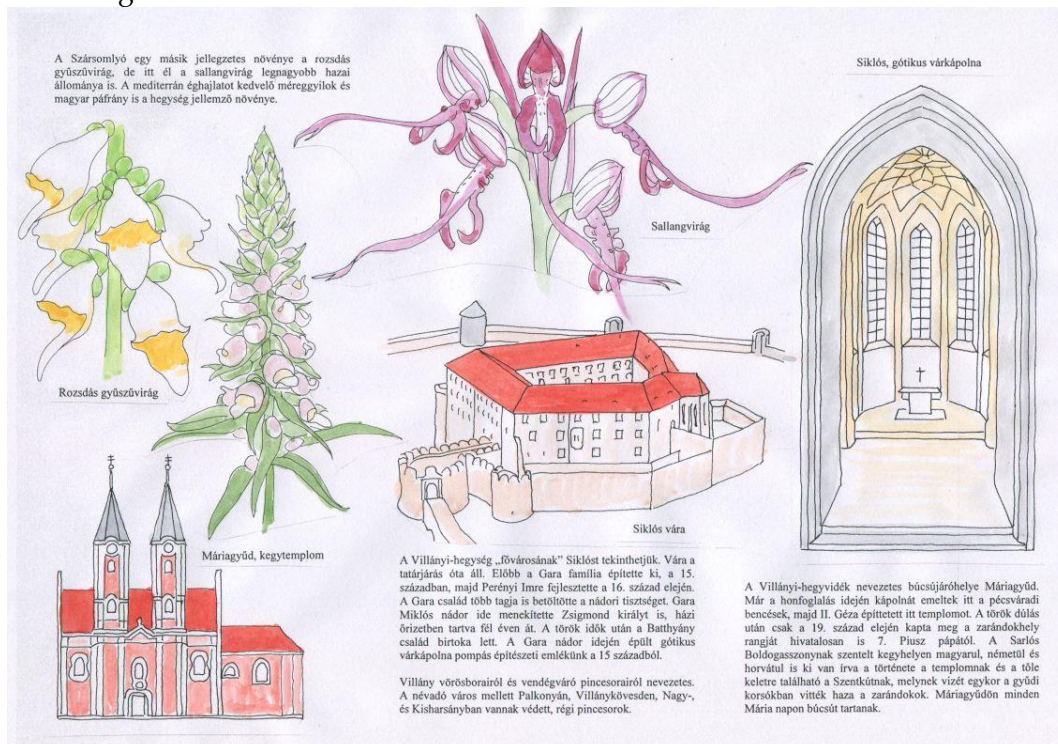

Fig. 17. Siklós fortress, its chapel, Máriagyűd pilgrim-church and beautiful flowers of the Villány Mountains.

The Villány Mountain is an east-west direction 20 kilometers long range, where the climate is excellent for the wine grapes. At the eastern end stands the Szársomlyó hill. Another important name is Nagyharsány with the famous sculpture Park at its foot. The Szársomlyó is an important plant reservation place, too. Here grows the magyar kikerics (*Colchicum hungaricum*), the rozsdás gyűszűvirág (*Digitalis ferruginea*), and the sallangvirág (*Himantoglossum*) in their largest population in Hungary. Also important is the méreggyilok (*Vincetoxicum* or *Cynanchum*).

We may consider Siklós as the capital of the Villány Mountains. Its fortress stands since the Tartar war (13th century). The Gara family enlarged it in the 15th century then Imre Perényi completed the works in the 16th century. Members of the Gara family served as Palatinus of the Hungarian Kingdom. Miklós Gara saved King Sigismund (Zsigmond here). After Turkish times it belonged to the Batthyány family. The beautiful architectural heritage is the chapel, built during the Gara palatinus times.

Villány is famous about its red wines and cellars. There are decorative cellar streets in Palkonya, Villánykövesd, Nagy-, and Kisharsány.

There is a famous pilgrimage church in the Villányi-Mountains: Máriagyúd. Even after the Árpád age a chapel stood here built by the Benedictines of Pécsvárad. Later, King Géza II built a church here. After the Turkish war destructions it became a pilgrimage site in the 19th century. Hungarian, Croatian and German language masses are held. There are pilgrimages at all Mary days.

Jerikói lonc

Következő helyszínünk Tolna-megye, ahol különösen jó kirándulni. Turisztikai szempontból a fő vonzerő a Duna, az erdők, a népművészet és a Szekszárdi-domság történelmi borvidéke jelentik. Keresünk fel sövényeket, cserjéseket vagy erdőszéleket, ahol találkozhatunk a jerikói lonccal, mely egy jobbra csavarodó ágakkal 5-10 méter magasra felkapaszkodó kúszócserje. Világosbarna kérge hosszú csíkokban leválk. A fiatal hajtások gyengén szőrösek. A virágzó hajtás felső páros levelei vállukon egymással összenőttek. Sokan tartják otthon dísznövényként.

é! A Jerikói lonc a virágterápia szerint a kóros nosztalgia elleni szer. Felébreszti a jelen és a valóság iránti érdeklődést, elhalványítja a feltört emlékeket, és leépíti azt a valóság tagadásában gyökerező hajlamot, amely a különböző szexuálisbetegségek kialakulását segíti elő.

Árványhaj

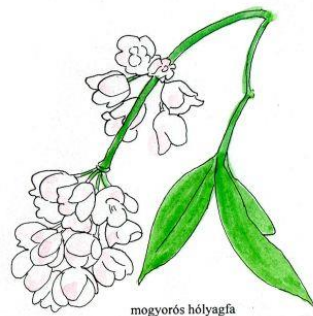
A legelőként hasznosított domboldalakon szubmediterrán jellegű lőszgyepek hűződnak. Itt található egy néhány faja különösen védett, mindenki által ismert fűfélék. Az árványhaj. (Egyetlen nem védett faja a kunkorodó árványhaj.) Nagyra nővő, évelő, himnős virágú növény. Sok faj fontos takarmánynövény. Másokat, mint a gyémántfü (Stipa brachytricha), nádasfü (S. arundinacea), pikkelyfü (S. splendens), magasfü (S. gigantea) és szépfü (S. pulchra) dísznövényként használnak fel.

é! Sokszor halljuk, hogy kalásza szökött az árványhaj. Ez azt jelenti, hogy kinyílt. Egy fajtát, az eszpartófüvet (S. tenacissima) kézműipari nyersanyagként és a papírgyártásban hasznosítják.

Mogyorós hólyagfa

Látogassunk meg azt a növényt, amely hazánkban a Dunántúli-dombvidék és középhegység cserjéje. A mogyorós hólyagfa melegebb hegyvidéken meglehetősen gyakori, de sehol sem tömeges. Alacsony termetű, többnyire tövétől ágas lombhullató cserje vagy kis fa. A rügyeket két vörösbarna vagy zöld, egymással összeforrt rügypikkely fedi. A vessző belsővéte vastag, fehér. Keskeny párházi korán lehullnak. Illatos, rózsás- vagy sárgásfehér virágai tavasz végén hosszú tengelyű bugavirágzatokban nyílnak az oldalhajtások csúcsán.

é! Nevét onnan kapta, hogy felső állású magházából többnyire kétrekeszű, hólyagos toktermések fejlődnek. Éretten fényes világosbarna, borsó nagyságú magvaiból nyakláncok, karkötők készíthetők. Pálha: melléklevél.

mogyorós hólyagfa

Gérbics

Somogy és Tolna megye jelentős részén szántókat találunk, de az erdők részesedése is számottevő. A természetes erdők kisebb részben bükkösök, legnagyobb részben gyertyános- és cseres-tölgyesek, amelyekben gyakoriak a szubmediterrán elemek, mint például a gérbics. Ezért a csodaszép orchideafélék vagy kosborfélék családjába tartozó védett növényért érdemes ellátogatnunk karszibokorerdőbe, mészkedvelő tölgyesekbe, vagy cseres-tölgyesekbe. A virágzat megnyúlt, a virágok nagyok, színik lilá, fürtösek.

é! Hasonlóan a madárfészek kosborhoz, az egész növény (szár, levelek, gyökér) teljesen alkalmazkodott a korhadéklakó életmódhoz. Ennek megfelelően a növény alig tartalmaz zöld színyanyagot. Levelei pikkelyszerűek.

Fig. 18. We say good bye with these flowers.

Near the village of Sátorhely we visit the last point of our field trips in Southern Trans-Danubia (Dunántúl). Remembering the Mohács Battle in 1526 excavations were carried out and the first memorial park was erected in 1976. Later it was gradually developed. The memorial garden has a large flower shape. Headstones were carved from wood for great number of persons, as symbolic funeral tomb markers. There is a cross higher than the others: it represents the memorial of all heroes who gave their lives defending the homeland.

